

Luuk van Middelaar

Lula vindt eigen stem op wereldtoneel

Brazilië is terug”, zei president Luiz Inácio Lula da Silva na zijn herverkiezing vorig najaar. Hoe precies, tonen zijn recente zetten op het wereldpodium. De oorlog in Oekraïne biedt hem een rol en gelegenheid.

Zoals president Joe Biden zich na Trumps vertrek opwierp als leider van de democratische wereld met de leuze „America is back”, zo eist Lula voor zijn land recht van spreken op na president Jair Bolsonaro (2019-2022), de geïsoleerde en excentrieke nationalist en Trump-bewonderaar.

Maar Lula heeft met deze terugkeer van zijn land iets anders in de zin dan Amerikaanse en Europese politici die zijn stembuszege verwelkomden hoopten. Brazilië, een van 's werelds volkrijkste democratieën, schaarft zich niet achter de westerse anti-Poetin-coalitie. Nee, Lula zoekt een rol als bemiddelaar en vredesstichter - zo liet hij Biden al in februari in het Witte Huis weten.

Onttroning van de dollar kan decennia duren, maar de beweging is ingezet

Nu maakt hij er ernst mee. Vorige week besprak Lula de zaak in Beijing met president Xi Jinping. Brazilië en China willen beide neutraal blijven in de Russisch-Oekraïense oorlog en menen dat „onderhandelingen de enige uitweg uit de crisis” bieden. Kritiek op de Russische agressie komt Lula slechts dunnetjes over de lippen, tot ergernis van de Verenigde Staten. Hij is meer van de lijn: waar twee vechten, hebben twee schuld.

Op de terugweg uit China, in Abu Dhabi, besprak Lula de gedachte van een 'vredesgroep' met de leiders van de Verenigde Arabische Emiraten. Hij wil leiders bijeenbrengen die „liever over vrede dan over oorlog praten”, zei hij tegen de pers. Eenmaal thuis, afgelopen maandag, ontving hij Ruslands minister van Buitenlandse Zaken, Sergej Lavrov.

In Beijing veroordeelde Lula landen die met wapensteun „het conflict aanmoedigen”, oftewel de VS en de Europese Unie. Olaf Scholz, eind januari bij hem te gast in Brasilia, moest al ervaren dat het pleidooi voor wapenleveranties aan Oekraïne er op dovemansoren stuit. Hetzelfde overkwam de Duitse bondskanselier in Argentinië en Chili. Brazilië staat namelijk niet alleen.

De Oekraïne-oorlog legt de verhoudingen in de wereld anno 2023 bloot. Terwijl Lula een kans ziet, ervaren Amerika en Europa de nieuwe grenzen van hun macht.

Het mag geen verrassing zijn dat

het Westen niet in staat is om Xi's China ertoe te brengen Poetin te veroordelen, hoeveel Europese leiders ook nog met die boodschap bij hem zullen aankloppen. Zoiets valt niet te verwachten van een grootmacht die een met de dag venijniger economische oorlog met de VS uitvecht, en daarbij Rusland nodig heeft. China's neutraliteit, waartoe het land zich ook vanwege de dreiging van westerse sancties verplicht, is een succes op zichzelf.

Wennen daarentegen is dat de VS ook partners als India, Brazilië, Zuid-Afrika of Saoedi-Arabië niet langer in het gareel krijgen, zoals sinds de Russische invasie meermaals bleek bij stemmingen in de Verenigde Naties. Tegenmacht doet zich voelen en vindt nieuwe vormen.

Daarin lag, los van het voorlopig ijdele vredesinitiatief, de hoofdboodschap van Lula's China-bezoek. Hij wil „evenwicht brengen in de wereldpolitiek”, zei hij in Beijing. De Braziliaan streeft naar een multipolaire wereldorde, minder gedomineerd door de VS en het Westen. Een werkbezoek met Xi aan een fabriek van het onder Amerikaanse sancties geplaatste telecombedrijf Huawei onderstreepte de boodschap.

In een rede voor de New Development Bank in Shanghai bepleitte Lula alternatieven voor de Amerikaanse dollar. „Elke avond vraag ik mij af waarom alle landen ter wereld in dollars moeten handelen”, klonk het onder applaus. De investeringsbank, bijgenaamd BRICS-bank, naar de groep oprichters Brazilië, Rusland, India, China (BRIC) en Zuid-Afrika, biedt tegenwicht aan het IMF en de Wereldbank in Washington. De eerste grote handelscontracten in (vooral) de Chinese renminbi tussen deze landen en enkele Golfstaten werden afgelopen maanden afgesloten. Een onttroning van de dollar kan decennia duren, maar de beweging is ingezet.

Voor Brazilië en veel andere Latijns-Amerikaanse landen is China een onmisbare exportmarkt en voornaam investeerder. Van Rusland betreft het land een kwart van de kunstmest voor de vitale landbouwsector. Maar de band met Moskou en Beijing rust niet enkel op economisch belang. Er spreekt ook een verlangen naar autonomie uit.

Al te vaak vergeten we in West-Europa hoezeer Latijns-Amerika's recente geschiedenis is getekend door steun van de Amerikaanse CIA aan een serie staatsgrepen, juntaregimes en dictators in de jaren 1960 tot 1980. Lula (77), begonnen als vakbondsleder in de regio Sao Paulo, kan erover meespreken. Zulke bittere herinneringen ontnemen glans aan Bidens democratievertoog en zetten aan tot koele belangenafweging.